

Եւորոյա համաժողովի ընթացքում ներկայաց-
վեցին տարբեր գեկուցումներ, տեղի ունեցան
քննարկումներ:

ՀԱՅՐԵՆԱՊԱՏՈՒՄԸ ՆՈՐ
ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՋԵԿ
XX ԴԱՐ

Սկիզբը՝ թիվ 13-17

Ռուսաստանում Երմիլովը սխեմատիզմի հակադրոնց կենդանի մարդու պատկերանկարն չափազույժ, ինչը «Պրոպագանդա»-ն (1929, 19 մայիս, 4 դեկտեմբեր) համարեց «վախճանար» եւ «ապարտասարկարային»։ Հայաստանում սխեմատիզմի հակադրովւմ է «պրոլետարական ռեալիզմ», ինչը, սակեւոյ նոյն սխեմատիզմից, պիտի կրեւ պեւ-ն չարտարար բնոյթն է հակադր գոեհիկ սոցիոլոգիզմը։ Ուրեմն՝ պրոլետարական սխեմատիզմ - պրոլետարական ռեալիզմ - գոեհիկ սոցիոլոգիզմ, այս եր ճանապարհը։

Ինչպես ամբողջ խորհրդային գրականության, այնպես էլ հայկական միջավայրում մեծ ցնցում էին առաջացնում Սերգեյ Եսենինի (23. 12. 1925) և Վլադիմիր Մայակովսկու (12. 04. 1930) ինքնասպանության փաստերը:

Հայ մամուլի անորոշադրումով
Է այդ այդ հանկերտների. տպա-
գրվում են հողկվածներ, բանաս-
տեղծություններ, բայց պոետներ
ի որոշերգության ցավը չի անց-
նում: Ինքնասպանությունը զուգե-
լավագույն էլքն է (Լեոնիդ, ՏԵՐ),
որովհետև ընդամենը մի քանի
ստորի հետո սկսելու էին սպանել,
զուգահեռներն ու քաղաքի՝ տրո-
րել, գտնելի հավասարեցնել
ստեղծագործողի պատիվը: Երա-
նի՝ նրանց, որ չտեսան այդ ստո-
րացումը... Երանի՝ կախիատես
մարգարդներին:

Բայց այդ սպանությունները պատահական չէին, եւ անկախ անձնական դրդապատճառներից՝ նրանց միջով էր անցնում երկրի ճակատագիրը:

Երկիրը քաղաքական լարվածության մեջ էր: Ստալին-Տրոցկի առճակատումը շարունակվում էր: Հետապնդումներն ու հալածանքները թեև լայն թափ դեռ չէին ստացել, բայց կային:

[illegible]

Այս պայմաններում տարեց-տարե է՛լ հալել են ուժեղանում քաղաքային ապահովանքները: Ահա այս ցուրվածության մեջ էր, որ պրոլետարական գրողները ժխտում էին հայրենիք ու սեր, անվանե հոգեբանություն, իսկ գրական սեռերից՝ քնարերգու-թյունը: Կարծիքով Մայակովսկին, Կաչեյանցի Պյոտրիսկին, Նաեւ ու րիշներ ժամանակին պայքար հայտարարեցին քնարերգության դեմ. «Նրանք պնդում էին, որ հեղափոխությունը եւ իրիկին հա-մատեղել էլ են կարող, որ նրանք իրար հակասող երեւույթներ են եւ ընդունակ են միայն միմյան- ժխտելու: Նրանք ետևում են այս

դրույթներից, որ քնարական ստեղծագործությունը դրսեւորում է անհատի ներաշխարհը, որնախ է այդ ճանապարհով ընթացող բանաստեղծն ակնուստիելիորեն գլորվում է բուրժուական ինդիվիդուալիզմի ճահիճը» (Ռ. Չարյան, «Դիտողություններ սեր պոեզիայի մասին», 1933, թիվ 1, էջ 110):

Այս տրամաբանությամբ առաջարկվում է զարկ տալ «պրոլիտարական ընտրեզուկալներ», ինչը պիտի արտացոլեր ոչ թե անհատի ներաշխարհը, այլ՝ երկրի կառուցումը, շինարարությունը, ուրիշ կերպ՝ գալիս է ցեմենտ-բետոնե-բրոնզադալթե ընտրեզուկության ժամանակը:

Դեռևս 1920-ականներից արժանավորվել էր պատմողական պոեզիա: Ջնապակցականներն անգամ պատմողական էին. օրինակ՝ Լ. Չարյանի «Մի տղիկ մասին» «լիրիկական» պոեզիա, ինչն ամբողջությամբ «պոլիտեռայն» սիրո պատմություն է: Մահարևն գրում էր գյուղերի, երկրի մոտակա պատմության մասին: Արժույթ «Պոեմ պարզ»-ում դարձյալ գյուղ, չքավայրային, բանակ, զարդապարսկան հասուկացույց, վերադարձ, կռիվ է հաղթանակ: Ամենևն գրեց «Ֆին գյուղը» պոեմը, Լաիրի Չարյանը՝ «Ռուշանի» քարավաղը:

Նորաստեղծ «Գրական թերթը», որ սկսեց լույս տեսնել 1932 թվականից, իր առաջնաերթը խնդիրն է համարում գրականության մեջ պայքարն ազգային միաբանության դեմ՝ որպես Նացիոնալիզմի: Այս դիրքերից ընկալողության են ենթարկվում Մահարու

Գործ՝ Մ. Սարյանի

«Մակուկություն» եւ «Պատանեկություն» փկապկերը (տե՛ս Արեւ, «Ուղեգրային եւ դաշնակցական գրականության շուրջ», «Գրական թերթ», այսուհետե՛ւ՝ ԳԹ, 1932, թիվ 1, 23 փետրվար։ Ա. Ուրեղյան, «Նացիոնալիստական տեղեկեցւորներ եւ նրանց պաշտպանությունը», ԳԹ, 1933, թիվ 11, 27 հունիս), շարքեցի «Էպիկական լուսաբաց» ժողովածուի (տե՛ս Ե. Չուբար, «Դիտորդություններ լուսաբացի վրա», ԳԹ, 1932, թիվ 9, 20 մայիս)։

Գրականության մեջ ազգային ծելի էր ազգային բովանդակության մասին ծեղ աղմուկ բարձրացնելու մարտիկը Արմենիսը: «Զարեցեղի է հարակից կոնքրետին մասին» (ԳՁ, թիվ 7, 21 ապրիլի) իրողա՞ծ, իկն ընդ թերթիկն ունի համարուր հոտեղն եւ գաւառի տղիւ Չուրաքը՞: «Ձախշախեղն խմբակայնութիւնն ու լսցիւհոն-իւ-նոմիլութատակն տնեղնեղն եւեղնեղն, Գուրգեղն Կանանեղնիկն» (Լեզրեղա ազգային է- միջազգային) ձեկ մասին», եւ ուրիշ-տեղն: Հայրենասիրութեղն նաեւ ազգային պակնութիւնեղն արտայայտելու ծելն էր:

րունակությունն էր, ինչը դաժա-
նորեն լռեցվում է նշված հոգված-
ներով: Արմենն առաջ է բաշխում
գրականության մեջ «ազգային
ինքնորոշման հարցը», ինչը
պետք է հանգեր «ազգային
հատկանիշի կոնսոլիդացիա-
յի»: Միևնույն պրոլետարական
գաղափարայնության տեսա-
կետից սա համարվում էր անըն-
դունստ:

Մկրտիչ Ամունի «Հարեւելի և հարաւիցի խնդիրներն մասին» իտալական շարունակում և վեճեր հարուցող և հեքթապեյս քննադատության ենթարկվել են Երանիկի Լուսակազմակերպության 1933 թ. դեկտեմբերին հրապարկած կոմ-Ֆրեանսում: Դր ցածր մեջ հաւն-շայնն առանձնացնում է «Բա-լուկնի խմբակ»-ը, ինչը, ըստ նրա, արտահայտում է «նացիո-նալիստական տենդենցներ», Դր նշանակում է «ազգային ձեւի պարզեցի սխալ ըմբռնում Մկր-տիչ Ամունի սխալ խմբում և այդ իտղովածի պաշտպանութլունը Բալուկնի և Չարտեցի կողմից): (ԳՖ, 1934, թիվ 1, 10 հունվար):

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՄԻ ԶԱՐԱԿԻՐ ՀԱՅՈՑ ՀԵՐՈՍԱՄԱՏՅԱՆՈՒՄ...

Սկիզբը՝ էջ 2

Նշենք նաեւ, որ այս խմբում է տակաւ մկրտութիւնն ստացել նիկ Օգանյանը, որը հետագայում դառնար հայոց մեծանուն հայրը:

խանութի արշավանքից հետո պարսկական բնակչությունը հայտնաբերեց ծանր պայմաններում: Կան կառավարությունն ուշիւրացնում է Վազգենի գործողությունը: Վահի կոտակալը սպառնում է պահանջում է կամ հանձնել կամ րոլաբաց, կամ հեռանալ քաղաքից: անհրաժեշտ մնալ Ալեքսանտրով: գաւառակալով, որ իր պատճառով տուժեց ժողովուրդը: Վազգենն իր գերկու ընկերներին՝ Մուրդուի եւ Արշակու կարգիցի հետ հեռանում է քաղաք:

Թուրքական կառավարությունը ակապեթի դեմ ուղղակիորեն ծուլ գզուշանալով ոչ միայն ազատագրական ուժերի հատուկ հարվածին, այլ նաեւ տեղի հայ թյան ըմբոստացումին: Տխրահռչ չոտներին բնորոշ նենգությամբ այս անգամ եւս դիմում է ստորուևարզ մատնության միջոցով «հաւատակներ»:

1898 թվականի հունվարի 2 Վազգենն ու իր երկու մարտիկն ապաստանել էին Կուռուբազ գյուղատեղիում, թուրքական զորքն այդ պաշարում է նրանց: Հանկուտեցած հայդուկները փորձում են կռվով ճեղքել թուրք զինվորների, քարոճանալ Վարազա սարը, սակայն ու անհավասար մարտից հետո:

փուլոստերը վերջանում են. երե-
րիաբար ևսահմանավորում են (Քի-
ստուն 3. Դաշնակցության, 18
Բոստոն, 1950): Կազգգեի մահ
զգյի հարված եղավ հայ ազգա-
տաղակակն շարմին համար.
ցավ եւ մի հայորդի, որի ամեն ի-
րեն իմ կայաբար ու մաքաւար
որոշակի փայ **ՄԱԿ** կամ **ԱՅՏՈՒՄ**
գրուած: Մենք չենք խաբուի կեդ-
տիր հաշտտարար միջոցներց. մ-
կարող որեն եկրդավ հաշտուէր
նաւարութեան հետ. քանի որ
թոյրաբ թշնամի է մեր գոյութեան
գոյութեան ընակակն կոիւ է՝ ազգ

րական. դրա նահատակներին աստուածագնում ենք մենք»:

Թուրք զազանը, ձեռք բերած «հաջողությունները» գնդերոված, հրամայում է դիպիկները ապելեղի հասցնել վա՛ն: Անշուշայած հերոսներին ցուցադրաբար տա՛նում են հայկական թաղամասերով, հասնում են Վազգենեյեցի մասի մոտ, որպեսզի մայրը՝ Յուղաբեքը, հաստատի որդու ինչ-նայությունը: Մայրը՝ ծանր արարմունքով, ըրողորդայով մի կերպ մոտենում է Նային. թուրք ոստիկանները մեկն հարցնում է. «Ո՞րն է քո տղան»: Յուղաբեք մայրիկը հեկեկալով փարվում է դիպիկներին ու ա՛տում. «Հայ է, ուրեմն ի՞նչ գազակներն են...»: Արյունոտ զոգվոնցը կա պահում է որպես սրբություն՝ են չորացած արյան հեռքերին նայելով՝ անկնք մկլտում... Վազգենի մահը սգում էր Վասսուրյակա՛նի ողջ հայությունը, հայրուկների այժևե՛նը թաղում են կողք կողքի՝ Վայի Արա՛րեկ Սուրբ Աստվածածնին մայր տեղեղեղու «հաշարակ» կոչվող գերեզմանատանը: Այսպես են արարում քաջերը... այսպես են հեռանում՝ անժամանակ...

Հայրուկապետն իր ապրումները, սերնու ցավը արտահայտել է իր գրած բաևաւտեղծութիւնների եւ հավաքած երգերի միջոցով (դրանք տպագրվել են նրա մահվանից հետո՝ 1901 թ., Բոստոնում): Ահա իր փոքրիկ հատված «Զեզ չեմ մոռնար» բաևաւտեղծութիւնից.

Զեզ չեմ մոռնար, սիրուն վարդ,
Քո փոխարեն մի աստղիկ,
Ինձ մտերիմ անուշիկ,
Երկինքն է փոխ կ'առնեն արդ:
Միկն է դառնայ տղո գարուն,

Դառնաս դուն ալ սիրարձակ,
Ինձ գգուելու համարձակ,
Անկեղծ ծաղիկդ իմ սիրուն:

Տերոյան ընտանիքը բարի հուշեր է թողել: Աստվածաշնչում իդուր չէ ասված՝
 «Խայս բարի սերմն է բարի հուշերդ տա-
 տա»: Այս ընտանիքում մեծ ծնել ու մեծացել
 զգասեր հայրուկապետ Կազգեղն, ազա-
 տատեն, նվիրյալ Չարուհին (իրական
 մոտե՛ղ՝ ժեյալ), անվանի մտավորական
 արազդար...»

Իրացի հայոց թեմի առաջնորդ Ավագ եր. Ասատուրյանի այն հարցին, թե ինչու Կաթապետ սրբազանը Պառնասյան ձեռնադրության անվանակոչել Կազգեն, եղբանահիշատակ Դավաթապետը պատահաբար ում է. «Կանի ինքնապաշտպանությունս այդուհետև իմ Կազգեն անունով քաջա՛հ երիտասարդ մը: Զերմասարսի մը քնացքին սպանուեցա՛ւ... Իմ ձեռնադրուեան լկեախայրութիւնը ստանձնած էր ունակնոր թեմական խորհուրդի անդամները լանցել Ուրբե՛ն Իսրայէլեանը: Իր ափափաի ընդառաջելով՝ Մազունեան իրագալոց զիս վերանուանեց Կազգեն աւուով: Իր անվանն ու կոչմանը հովաքարիով՝ հոգեդուրս Կազգեն մ Դավաթապետ եւ ամանաւորը ինքնուրուիւ է ծառայել ի նկեղեցուն ու ժողովուրդին, եղէ այն հոգեւոր գործիչը, ում առջեւ սերունդներ են տարաբովում, ում խոսքերն անքեկանելի դուրս են դառնում. «Մե՛նք՝ հայեր, մեր ախիւններով հպարտ լինելու բազմազան առանձնաւոր ունենք, ուրեմն է՛նք այլեւս ապրենք սեր կյանքը, որ գալիք սերունդները նույնպէս հպարտ լինեն իրենց ախիւններով» (Կազգեն մ Կաթապետ)...

ԱՐՄԻՆԵ ԶԱՆԹԻԿՅԱՆ

Ինքեդորդ դարը հայոց մատենագրության ուսկերպն է: Հանդես են գալիս հայ պատմագրության այժիմ ընկնող ու վառ անհատականություններ, որոնց շարքերում Արյունի վարդապետն է՝ «Կարթ Մշտոցի» աշխատությամբ, Ագաթանգեղոսը՝ «Պատմություն հայոց» կարեւոր երկով, ապա մեծանուն Փավստոս Բուզանդը՝ «Պատմություն հայոց» մեծարժեք աշխատությամբ:

Նրանց կողքին ու նրանցից զատ, այն-
 նամանակային, առանձնանում է տվյալ
 դրաբաշխյան հայ պատմությունյան ամե-
 նաեղեղեյի եւ կարկառուն ներկայացուցի-
 ճ՝ Մովսէս Խորենացին, որի հեղինակած
 «Պատմությունի հայոց» աշխատությունը,
 իրավամբ, հայ հիմնավորք պատմագրու-
 թյան ու մատենագրութան թագն ու
 պսակն է:

Խորեանցիին եղել է ժամանակի նշանավոր այդպիսի՝ Սահակ Պարթևի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտը՝ Իր շաշմատությունը կա հեղինակել է Խայոյ տառնուտեր Նա հայ բազմություն է մենակատությամբ։ Նա հայ պատմիչ-պատմագիրներից առաջինն էր, որ համարեցանություն ունեցավ գեղուր, շարադրելու հայրենի երկրի եւ ժողովրդի ամբողջական պատմությունը՝ սկսելով վաղեմական ժամանակներից եւ հասցնելով միկել էր պարած օրերը։

Մեծանուն քերթողահոր «Պատմություն հայոց» կոթողային երկով տասնվեց դար շարունակ հայ սերունդներ են դաստիարակվել:

Սույն աշխատանքը բաղկացած է երեք զգեսից: Առաջին գրքում («Հայոց մեծերի ընկալությունիւթիւն») նա պատմական հսկայուն գրավոր սկզբնաղբորներէից է հայոց բանահոսութիւնից բաղաժ մեղելոյնութիւնի հիմուն վրա պատմում-շարադրում է հայոց անվանականի խախտում. Հայկ նահապետի ու նրան հաջորդած հայկազուն սերունդների ազգանվեր մեծագործութիւնների է աշխարհաշէ գործունեութան մասին:

Երկրորդ գիրքը հայտնի է «Քանի վերջ պատմություններ մերցոն նախնեաց» վերնագրով, որոն ամսփոփված է Ք. ա. IV դարի վերջին քառորդից մինչև Ք. հ. IV դարի երրորդ տասնամյակին ընդգրկող ժամանակաշրջանի պատմական անցողադարձը։

Երրորդ գիրքը կոչվում է «Ավարտաբանութիւն միջին հայրենեաց», որն ընդգրկում է մինչև 440 թվականին ընկած ժամանակաշրջանը եւ վավարտվում երկրում տիրող դաշնաշուջէն ու ծանր վիճակի նկարարությամբ՝ «Ողբով»։

Ընթերցող սերունդների համար մշտապես կարելու հետաքրքրություն են ներկայացրել Մեվսե Խորենացու աշխատության համն ու հոտը, թագն ու պսակը

կազմող թեւավոր ասույթներն ու խոսքերը, իմաստությունները, պատմական իրադարձություններին եւ անհատներին տրված հույժ արժեքավոր բնորոշումներն ու սահմանումները:

Պետք է նշել, որ պատմահոր ասույթների ժողովածուն փոքրիկ զբոսկյով հաճախակապում է մեջ հրատարակվել է 1997 թվականին՝ զԿԱ արեւելահայտություններինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ (կազմող՝ Բ. Բ. Թատուկյան, պատասխանատու խմբագիր՝ պատմ. գիտ. դոկտոր Պ. Մ. Մուրադյան):

Իր պատմության առաջին գրքում Խո-
րենականի կշռով է, որ «Գեպտեղ մենք փոքր
աճու ենք եւ շատ սահմանափակ թվով եւ
շատ անգամ օտար թագավորությաննե-
րից կնակված, բայց եւ արկես մեր աշ-
խարհում էլ քաջության շատ գործեր կան
արված՝ գրելու եւ հիշատակելու արժանի
որ Լրեակցից ոչ ոք իր քո չտարավ գրի առնե-
լու»:

Սա շատ հետաքրքիր դիտարկում է Պատմափայլի ի լուր աշխարհի հայտնու-
մ, որ հայկական իրականությունը են փա-
ռավորվել է բազում մեծագործություննե-
րով, որոնք արժանի են հիշատակելու ե-
մալու սերունդների հիշողության մեջ։
Միաժամանակ են քննադատվել է իրենից
առաջ գործածներին, որոնք գրի չեն առե-
նել պատության համար չեն արձանագրե-
վերևնալ իրողությունները:

Նայոց ղաւմութեան խորհուրդը Մ. Խորենացու ասույթներում

Խորենացին հստակ սահմանում է պատմական բոլոր ժամանակների բնորոշ փիլիսոփայական ճշմարտությունը. «Քաջերի սահմանը սրանց զենքն է, որքան կկտրի, այնքան էլ կտիրի»:

Եվ սույն բաժանմանն ոգով դրոսով՝ հայոց պատմական անցյալի փառապետերի, դերեքերի ու հերոսների: Այդ հերոսներն հայոց ավանադարի հայկերեն են՝ ազա-ադատներ են ընթրտաւ հայկ, որոշանք կնա-րագրի տեր Արամը: Վերջինիս հետեւաւ կեցել է բնութագրով. «Սա (Հայկան Արա-մը), աշխատատեր է հայրենասեր մարդ լի-նելով, լավ էր համարում հայրենիքի համար՝ մննելէ, ըստ նետել, բէ ինչպէս տարաւ-ցեղ ազգեր ըստանկոխ են անով իր հայրե-նիքի սահմանները, է տարաբնոր տիրու-թիւն է իր արյունակէց հարազատներով՝ ազ-գայն»:

Այնուհետև նա շարադրում է Երվանդյան Տիգրանի և Լուս գործերի մասին: Լուս խորի իմամդրումով՝ Երվանդյան Տիգրանը մեր թագավորներին ամենազոհ ու ամենախիղհեն էր և Լուսինքն բոլորից բաշը: Տիգրանն ապագա Աթեն: Լուսի հզոր տիրակալ Կյուրոս Մեծին աշակերտված մարզաց իշխանությունը տապալելու, «հույներին է ոչ քիչ ժամանակ կվաճելով՝ իրեն հնազանդեցրեց, և մեր լակույթյան սահմաններն ընդարձակելով՝ հասցրեց մինչև հին քսակույթյան սահմանների ծայրերը»:

Երկաթուղայն Տիգրանի մասին իր հիս-
ցակա՜ն բնութագրումն ազարտներով
պատմահայրն պելեղորդ ի համարումն ընդ-
գծել, որ վերցիւն Տեցեաղում ես շատ օր-
նակա՜յր, գեղեցիկ սկզբունքներով ապրող
այր եր, «Երեսօրուներն եւ ըմպելիքներն
մէջ պարտեւն, ուրախություններն մէջ Օ-
րիակա՜յր, որի մասին եր հեղեղ, որոնք
փանհոններով եղաւն էիս, ասաւն էի, թե՛
մարմնի ցանկություններն մէջ էլ չափա-
վոր է եղել, մեծփառս եւ պերճաւորս եւ լի-
բոլոր հատկություններով, որ պիտանի եւ
մարդուն։

Պատույթը գեղեցիկ, պատկերավոր համախոսություններով կարագրվում է հաշիկ շոպյա ու շեն բնակավայրերը: Պատմելով երվակադարյան դաստիարակի մասին ինտելլիգալ համեմատությունն է անում. «Որովհետև մենք հովվի միջին մասը լցնում են բնակչությունը մեկ պայծառ շինություններով, լուսավորի, ինչպես աչքի բիթը, իսկ բնակչության շուրջը կազմում է ծաղկոցների և բուրաստանների, ինչպես բքի շուրջը աչքի մուտ ընդունալ»:

Խորենացիի հայոց պատմության լավագույն դարաշրջաններից մեկը համարում է Արտաշես I բարեբախտը արքայի ժամանակաշրջանը: Կերոնշյալ դարաշրջանը եւ այդտեղ է ընկերագրում. «Բայց առում են Արտաշեսի ժամանակ մեր հայոց աշխարհում ճանաչակ հող չմնաց, ո՛չ լեռնային եւ ո՛չ գանձառային, այնքան շնեացել էր երկիրը»:

Արտաշես արքայի օրոք ոչ միայն շե-
նացավ, բարգավաճեց հայոց երկիրը, այ-
լեւ ծաղկեցին գիտությունն ու մշակույթը:
Այդ մասին այսպես է առավ Կաթուսա-
հայրը. «Որովհետեւ թելալեւ մեր խափուր
գլուխներում հիշատակված կարգերն ու
գեղեցիկ սովորույթները սահմանվեցին
Վաղարշայից եւ ուրիշ հին քաղաքնոր-
դից, բայց նրանք մեծամեծ արվեստներից
ու գիտություններից զուրկ էին մնացել՝ ա-
վելի Լորդուրանտների եւ ապառախություն-
ների հետեւեղով, իսկ այսպիսի գիտություն-
ների կամ՝ անսիրտչի էին, կամ՝ ձեռնախ
չէին... Նրանք այսպիսի բաներ չգիտեին,
այլ գործածում էին ուրիշ ազգերից: ...Այս
բոլորը սահմանվեցին Արտաշեսի օրոք:

Պատմահայրը հավիճող ատյոթներում բաժանաժուժում է մարդկային բարի և արժա-
նախիշատակ գործերի և անկան հավերժա-
թյունը: Միավասակի, վերոյշայա ճոճում ու ճոճում
արտահայտվելով Վարդաթ թագավորի մա-
փի՛ հետեյակի և շշշտարողում. «Սա (Վա-
րդաթ), թագավորելով քան տարի, մեռավ:
Ուրիշները լոկ ապրել են, բայց ես ստամ չեմ,
որ սա մահից հետո էլ ապրում է իր բարի ա-
նունով, քան շատերը թյուկ թագավորնե-
րից»:
Պատվի և արժանատիության թարձը
բարձր չափանիշներով է Մ ճարի հեղինակը
չափում, իմաստապարուն մարդկանց և ժո-
ղովուրդների գործերն ու ընթացքը:

Նա գովերգում, փառաբանում է այրերի խիստախոյունը: «Զաջ տղամարդիկ կռվում են արձակ դաշտում, և ազատ տղան կապանք է, որ փակվում է» կռիվը կախեխախտ: Դայ մարտիկների խիստախոյունը կռիվ դաշտում արձանագրվում է այսպես: «Երբ պարսից պատանիները հեռ են դուրսում, մերթու ամախջապես հասնում էին նրանց հետեւին և ինչպես փորձորի, որ անտարտ տեղեւթափ է աւնում, այլպես էլ նրանք արագորեն նիգակներով նրանց վայր էին գրում ձիթից, դիակները գետնի եղեսիկ ազուն, և նրանք չէին կարողանում իրենց ճակատադարի մեջ մտնել»:

Շարունակությունը՝ էջ 7

ՀԱՅՐԵՆԱՊԱՏՈՒՄԸ ՆՈՐ
ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌՋԵԿ

Սկիզբն՝ էջ 4

[illegible]

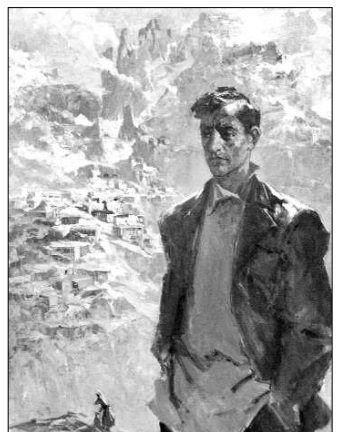
քարն ուժեղացնելու տեսանկյունով» (ԳԹ 1934, թիվ 2, 10 հունվարի):

Թորգոլեցի «Կյանքը հին հռոլմեակա
ճանապարհի վրա» վեպն Ալազանը հա-
մարեց «գաղափարական, գեղարվեստա-
կան և ահա՛հա», որով հեղինակը «գրողի ճշ-
շահով հեռացավ խորհրդային բրդի ճշ-
մարիտ ուղուց» (Վ. Ալազան, «Կյանքը
խորհրդային գրականությունից հեռա՛ն-
լու ճանապարհի վրա», ԳԹ, 1934, թիվ 4
10 հետևյալ):

[illegible]

Իսկ նացիոնալիզմի դեմ մաքառողները
ժամանակի «հերոսներն» էին՝ Նաիրի Չա-

դրանք, Կահրամ Ավագանը, Արտաշես Ռուբենյանը, Մահակ Կիրակոսյանը (Բաժնեկր Սահակ), Նորայր Դարբասյանը եւ Նրանց առջեւ ջաշած անունները։ Նրանց նացիոնալիզմի իդեոսոմս այն համար, ինչ որ նրանք ազգային շունդ ու երանք, ինչը կապվում էր ազգային պատմության ու արժեքներին հետ։ Բաժնեկրի անցնելու մի մեղադրում նացիոնալիզմի մեջ, որ նա ինչն էր ստիպված լինում հանդես գալ համանման կո գեկուցումով՝ «Տեղական նացիոնալիզմի մի քանի արտահայտություններ մեր գրականության մեջ»՝ փորձելով «ինչ-աքննատարաբար» փակել դր դեմ ուղղված արդեն իսկ քաղաքական քննդիմ կողադրանքները։ Նրան մեղադրում էին «Օրհանի փողոց» պատմվածքի համար, եւ նա ստիպված է լինում աւել։ «Հեղինակը պատմվածքի հերոս Ֆազդուի բերանով հրահրում է վերադարձ դեպի անցյալը՝ ներշնչելով վերադարձի հույսեր դեպի «հին երկիրը»։ Այդ ոչ միայն ստեղծագործական անվավեր է, այլեւ տուրք թշնամու գաղափարախոսության» (Բ. Բաժնեկր, «Տեղական նացիոնալիզմի մի քանի արտահայտություններ մեր գրականության մեջ», ԳԳՔ, 1934, թիվ 19, 24 հուլիս)։ Նա շա-

Գործ՝ Է. Իսաբելյանի

րունակում է՝ ասելով՝ Կանի կարոտ կա Մահարու, Նաիրի երկրի կարոտ՝ Չարենցի մոտ, Թոթովեսը նկարագրել է հին կյանքի դեպքերը: Չեկուցումից հետո ելույթ են ունենում հիշյալ գրողները եւ ստիպված լիտում խոստովանել, որ, այո՛, իրենք թույլ են տվել նագահինյախատանան սխալաբե:

Հայրուկանեի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

Սկիզբը՝ էջ 5

Արդյոք կարելի է՝ և ասվածից եզրակացնել, որ գիտատեխնիկական նվաճումներն իրականում ոչ մի ազդեցություն չունեն մարդկության՝ մասնավորապես երիտասարդության բարդացման նկատմամբ վրա: Թերեւս՝ ոչ: Ժիշտ է՝ մարդկային արտադրության մի զգալի մասը բխում է բնութանից, գենետիկայից և ինչ-որ չափով միջավայրի բացասական ազդեցությունից, սակայն սխալ կլինի լիովին հերքել համացանցի ու հեռուստատեսության վնասաբեր ազդեցության վարկածը: Անվաճից հիմնավորելով համար վերհիշենք խորհրդային տարիները, թերեւս սխալ կլինի ասել, թե այդ պատմական ժամանակաշրջանում հասարակության բոլոր շերտերը լիովին բարդապես անադարտ էին, սակայն թե՛ համեմատելով սովետական մարդկանց՝ մասնավորապես երիտասարդների մարդկային և բարդական կերպարն այսօրվա հասարակության կերպարի հետ, ապա ակամայից կհամոզվենք, որ այժմ մարդիկ դարձել են ավելի վաղը, քան Նախկինում էին: Փորձենք հասկանալ, թե ինչու: Մի պահ հիշենք խորհրդային հեռուստատեսությունը: Դրանով անընդհատ ջարդվում էր հայրենասիրություն, ընկերասիրություն, կոլեկտիվիզմ, բարոյական մաքրություն, անադարտ սեր, իսկ բացասական բոլոր երեւոյթները խստորեն դատապարտվում էին ու պախարակվում: Այս բարոյական փոփոխությունը երևալով էր տարածված և շարունակվում էր դա, անկասկած, տվել էր իր շոշափելի ար-

ԴԵՄՈՒՏԱՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՆԱՄԱՑԱՆՑԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԵԿԱՆ ԱՇԽԱՐԿԻ ԵՎ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳՐԻ ՎՐԱ

դյունքները: Մեր ժամանակներում նույնպես ջարդ է իրականացվում, սակայն վերջինս տրամադրվում տարբերվում է խորհրդային ժամանակաշրջանի ջարդից, իսկ սրա հետեւանքներն ակնհայտ են: Արդի ժամանակներում հայ հասարակության մի զգալի մասը՝ մասնավորապես երիտասարդ սերունդը, կարծես, մոռացել է, թե ինչ բան են տարական ամոթն ու պատկառանքը: Շատ մարդիկ ներկայումս իրենց թույլ են տալիս այնպիսի արարքներ, որոնք կատարյալ խայտառակություն են համարվում խորհրդային տարիներին և նախախորհրդային շրջանում: Այն է թե՛ տարիների ընթացքում առատավոր ջարդողության հետեւանքով հեղաշրջվել է հասարակության ողջ արժեքամակարդը, գլխավորապես շրջվել են մարդկանց պատկերացումներն ամոթի ու պատկառանքի, ճշմարտի և սխալի մասին: Եվ այս բացասական փոփոխությունների հիմնական պատճառներից մեկը, անշուշտ, ցածրորակ հեռուստատեսությունն է և այն չգրաքննված տեղեկատվությունը, որն առկա է համացանցում և գործնականում հասանելի է ցանկացած մարդու՝ անկախ սեռից, տարիքից և սոցիալական պատկանելությունից:

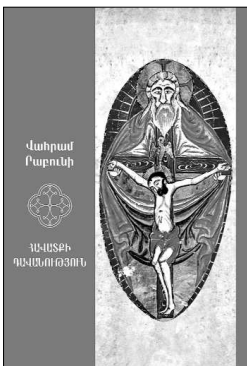
Անկասկած մեր օրերում աշխարհի մի շարք երկրներում որոշակի աշխատանք տարվում է ՀԱՄԻՆԵՐԻ վերահսկողության ուղղությամբ, սակայն այդ աշխատանքը դեռեւս բավական հեռու է բավարար լինելուց: Չարմանալի է, բայց փաստ, որ Միացյալ Նահանգներում, որն ի դեպ համարվում է աշխարհի ամենազարգացած երկրներից մեկը, հեռուստատեսությունն ու համացանցը շատ ավելի խիստ վերահսկողության են ենթարկվում, քան խորհրդային Միության Նախկին հանրապետություններում, որոնցում ազատություն կոչվածը կտրուկ կերպով անցում է կատարել դեպի բացառապես անսնձարակու-

թյունը և ամենաթողությունը: Ցավոք, մեր հանրապետությունն այս առումով բացառություն չէ: Իրեն տակավին հազարամյակներ առաջ ավանդապաշտ ու բարեպաշտ հոգեկանը հայ ազգն արդի ժամանակաշրջանում հանդուրժում է այնպիսի անպարկեշտ ու զգալի իրողություններ և երեւոյթներ, որոնք դարձել են շարունակ պարսկական ենթարկվել մեր Նախկինների կողմից: Այժմ հարց է առաջանում, ինչպե՞ս բացատրել մեր ազգի հոգեբանության ու մտածելակերպի մեջ տեղի ունեցած այս բացասական տեղաշարժը: Հավանաբար այս հարցի պատասխանը կրկին պետք է փնտրել հեռուստատեսային և համա-

ցանցային այն ամենաթողության մեջ, որի հետեւանքները կարող են, հիրավի, անդառնալի ու կործանարար լինել ողջ ազգի, բայց առաջին լինելը՝ մատաղ սերունդի համար: Եթե մեր պետական վերահսկողությունը չփոխի իր բաղադրականությունը ՀԱՄԻՆԵՐԻ՝ մասնավորապես հեռուստատեսության և համացանցի վերահսկողության հարցում, ապա մեր երիտասարդ սերունդը կհասնի վերջնական բարոյական դեգրադացիայի և վաղը կատարյալ պատուհաս կդառնա թե՛ պետության և թե՛ ողջ հասարակության համար: Ուստի հույժ կարելի է, որ մեր պետական վերահսկողությունը առաջ սթափվի և օրենսդրական մակարդակով վերահսկի ու գտի մեր երկրի ողջ տեղեկատվական դաշտը և հասարակության լայն շերտերին հրամայի միայն այնպիսի տեղեկատվություն, որը չի կարող որեւէ կերպ վնասել մարդկանց հոգեկան աշխարհը և խաթարել ճշմարիտ քրիստոնյայի բարոյական նկարագիրը: Հավանաբար պարագայում այսօրվա անտարբերության և անպատասխանատվության հետեւանքները վաղն իրապես անկանխատեսելի են անդառնալի են լինելու: **Տիգրան ՄԱՐԿԱՆՅԱՆ**
Բանասիրական գիտ. թեկնածու

Տրամաբանական

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում (2014 թ.)

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շարժապետի Պատրիարք է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի հրատարակչական բաժինը լույս է ընծայել Հայ Եկեղեցու 13-րդ դարի նշանավոր եկեղեցական Վահրամ Բաբունու «Հավատքի դավանություն» աշխատությունը:

Կիլիկյան Լեւոն Գ թագավորի ատենադպիր, աստվածաբան, աստվածաբանական գործիչ Վահրամ Բաբունու մատենագրական ծառայությունը մինչև այժմ համակողմանիորեն ուսումնասիրված, արժեքավոր և անգամ աշխարհաբարի վերածված չէ: Սույն գրքում, առաջաբանով և ծանոթագրություններով հանդերձ, ներկայացված է Վահրամ Բաբունու «Խոստովանություն հաւատոյ» աստվածաբանական երկի աշխարհաբար թարգմանությունը՝ կատարված Վահրամ քնն. Մելիքյանի կողմից:

Իր ճառում Վահրամ Բաբունին շարադրում է Հայ Եկեղեցու վարդապետությունը՝ Սբ Երրորդության և Հիսուս Զրիստի փոխական տոնիկության մասին: Ծանաղի վարդապետը փորձում է մարդկային մտքին ընկալել լեզվով մեկնել Սբ Երրորդության անձանցի և անհատ խորհրդորդ՝ ամպաճը հիմնավորելով տարբերակները մեջքերում և զանազան օրինակներով: Նա պարզաբանում է նաեւ աստվածաբանական մի շարք եզրեր և հասկացություններ՝ մեկնաբանելով դրանք ուղղահայե տեսանկյունից:

Գիրքը նախատեսված է աստվածաբանների, Հայաստանյայց Առաքելական Սբ Եկեղեցու դավանության և եկեղեցական մատենագրության հետաքրքիրների համար: Տպագրվել է մեկնատառով և տեղի տրվել է Երզրան և Մարիաննա Ղազարյանների:

Լրատվական կոորդինատներ՝
ՄԱՅՐ ԱԹՐԱՆ ՄԱՐԿԱՆՅԱՆ
ՏԵԼԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Ըլալի ԼՈՒԻՍ

Սկիզբը՝ էջ 2

Թույլ մի՛ տուր, որ նրա մտածումները նույնիսկ մոտենան դրան: Դրա վրա խավար սփռիր, իսկ այդ խավարի կենտրոնում թող ժամանակի հանդեպ նրա սեփականատիրության զգացումը լուռ մնա, առանց քննության և գործուն:

Ընդհանրապես սեփականատիրական զգացումը միշտ պիտի բաշխվի: Մարդիկ միշտ սեփականատիրական իրավունքներ են ցուցադրում, ինչը հավասարապես ծիծաղելի է թե՛ երկնքում և թե՛ Դժոխքում, և մենք պետք է մարդկանց դրդենք շարունակելու այս ուղղությունը: Ժուժկալության դեմ ժամանակակից դիմադրությունը մեծավ մասամբ գալիս է մարդկանց այն համոզմունքից, թե իրենց մարմինն իրենց սեփականությունն է, այդ ընդարձակ և վտանգավոր ունեցվածքը՝ այն էներգիայով թրթռացող, որը ստեղծել է աշխարհը, որում նրանք գտնվում են առանց իրենց համաձայնության և որից նրանք տարագրվում են մի Ուրիշի քննադատչությամբ: Դա նման է նրան, որ մի արքայական ընտանիքի մանուկ, ում նրա հայրը, սիրուց դրդված, կարգել է մի մեծ Նահանգում իշխանության՝ իրականում իմաստուն խորհրդակցական կողմից կառավարմամբ, սկսի երեւակայել, թե իսկապես էլ քաղաքները, անտառներն ու հացահատիկը իր սեփականությունն են ճիշտ այնպես, ինչպես իրեն են պատկանում մանկասեյակի հատակին թափված խաղալիք արդյունքները: Մենք ծնում ենք այսպիսի սեփականատիրական զգացում ոչ միայն հպարտության միջոցով, այլև շփոթության: Մենք մարդկանց սովորեցնում ենք ընկալել տաքական դեբանտների արտահայտած տարբեր իմաստները՝ այն ճշգրտորեն աստիճանակարգված տարբերությունները, որոնք «իմ կոշիկներ»-ից «իմ

շան», «իմ ծառայի», «իմ կնոջ», «իմ հոր», «իմ տիղր» և «իմ երկրի» միջոցով հասնում են «իմ Աստծուն»: Նրանք կարելի է սովորեցնել այս բոլոր իմաստներն ինքնուրույն-հավասարեցնել «իմ կոշիկների» իմաստին՝ սեփականատիրության «իմ»-ին: Նույնիսկ մանկասեյակում կարելի է սովորեցնել երեխային, որ «իմ արջուկ»-ով ես ի նկատի ունեմ ոչ թե սիրո այդ երեւակայական առարկան, որի հետ ես հատուկ հարաբերություններ ունի (որովհետեւ հենց դա է թշնամի սովորեցնում նրանց, եթե մենք ուշադիր չենք), այլ՝ «այն արջուկը, որին ես կարող եմ մաս-մաս անել, եթե ցանկանամ»: Մյուս կողմից էլ՝ մենք մարդկանց սովորեցնել ենք ասել «իմ Աստված» այն իմաստով, որն իրապես այնքան էլ չի տարբերվում «իմ կոշիկներ»-ի իմաստից և նշանակում է «այն Աստվածը, Ումից ես անկալիքներ ունեմ իմ բացառիկ ծառայությունների համար և Ում ես շահագործում եմ ամբիոնից, այն Աստվածը, Ում ես անկյունն եմ հատկացրել»:

Եվ զավեշտային այն է, որ «իմը» բառն ամբողջությամբ սեփականության իմաստով չի կարող գործածվել մարդու կողմից որեւէ բանի համար: Ի վերջո կամ Սբ Հայրը, կամ էլ ՌՅՆԱՄԻՆ են ասելու «իմը» գոյություն ունեցող որեւէ բանի և հատկապես որեւէ մարդու համար: Մի՛ վախեցիր, ի վերջո մարդիկ հասկանալու են, թե իրենց ժամանակը, հոգիները և մարմինները իրականում ում են պատկանում, անշուշտ ո՛չ իրենց, ինչ էլ որ պատահի: Ներկայումս ՌՅՆԱՄԻՆ ամեն ինչի համար ասում է «իմը» սովորական և իր սարքած օրենքով հիմնավորմամբ: Ես Հայրը հույս ունի վերջում բոլոր բաների համար ասելու «իմը» հաղթանակի ավելի իրական և ուժեղ հիմնավորմամբ:

Զո սիրաւատ քեռի՝
ԽԱՐԿԱՆՅԱՆ
Շարունակելի
Անգլերենից թարգմանությունը՝ Ս. Ս. Ի.

ԵՐԽՍՏՈՆՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի

Հրատարակիչ՝

«Երիտասարդ Հայաստան»

թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝

Մատիկ Ստամբուլյան

Գրաքննադատ վկայական՝ 624

Խմբագրության հասցեն՝

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197

Էլ. փոստ՝ gh@etchmiadzin.am

astghikstam@gmail.com

Web կայք՝

kh-tert.livejournal.com

krishayas.wordpress.com

Ստոր. տպագր. 3.11.2014 թ.

Տպագրանակ՝ 2100

Գինը՝ 50 դրամ